

Салаалар-биле оюннарның улуг ужур-утказы, салаалар ажылы быжыгып сайзыраар болза-ла, уругнуң дыл-домаа, чугаазы, угаан-медерели сайзыраар дээрзин бистер билеп, үргүлчү салаалар-биле оюннарны уругларга ойнадып турары чугула.

Салааларым

Мээң холум

Беш салаалыг:

Мат – Матпаадыр,

Бап – Бажы-Курлуг,

Оп – Ортаа-Мерген,

Уп – Уваа-Шежек,

Бип

– Биче-

Тыва улустуң салаалар-биле ойнаар оюннары

*Салаавыстың баштарын
Саат чокка тудуштураал
Өгбелерниң чурттап чораан
Өв бо-дур көрүңер даан.*

Чадыр-өг

Уругнуң салааларын чадыр-өглей тудар, баштайгы оюнда улуг кижини уругдан ай-

тырар, салаалар аразынга дээстип тургаш айтырар:

- Моон кирип болур бе? (салаалар бүрүзүнүң аразынга дээстир)
- Чок-деп, харыыларны алган соонда, «чадыр-өгнүң» адаанда эжиинге келир.
- Ам моон кирип болур бе?
- Ийе, моон кирип болур.
- Экии, мээң оолдарым улуг аң адып экелген, ону хайындырар улуг кара пажыңар ачылап чор мен, бээр силер бе?
- Ап алыр силер бе, чадыр артында ызырар ыт бар, оваарымчалыг болуңар ызыртып алдыңар. (уругнуң салаалар аразындан уне халы бээрин кызар, бир эвес уруг кашпагай болуп тудуп алыр болза, ытка ызыртып алган болур)

Ооң соонда оюннарда уруг боду айтырып, чугааланып өөрени бээр.

ФЕДЕРАЛДЫГ ТӨЛЕВИЛЕДЕР «ЧАШ АЖЫ-ТӨЛДҮГ ӨГ-БҮЛӨЛӨРГЕ ДЕТКИМЧЕ»,
«АМГЫ ҮЕНИҢ ШКОЛАЗЫ»

Тыва Республиканың Дзун-Хемчик кожуннуң Чадаана хоорайның школа назыны четпээн уругларның муниципалдыг автономнуг өөрөдилге албан чери «Хээлер» уруглар сады

АДА-ИЕНИҢ СҮМЕ АЛЫР ТӨВҮ

“АМЫДЫРАЛДЫҢ
ЧӨЛЭЭЖИ”

Үндүрүлгө №3

САЛААЛАР-БИЛЕ ОЮННАР

Белеткел бөлүүнүң ада-иезинге сүмелер
Үндүрүлгениң тургузукчусу : Ондар Ч.К.,
кижизидикчи башкы

Тоол-оюн «Алды күске»

Уругнун адыжының иштинге тоолдун болушкуннарын көргүзүп ойнадыр, эгезинде улуг кижиге боду айтып берип ойнадыр, дараазында уруг боду чугаалап, көргүзүп ойнап турар апаар.

Адыш хире оран чурттуг - адыш иштин борбактай шыйып көргүзөр.

Алды күске чурттап чораан - алды салаазын кожжайтыр тудуп көргүзөр.

Чуртунга кээп хар чаапкан - адыш иштинге салаалар бажы-биле дээстигилеп чаар.

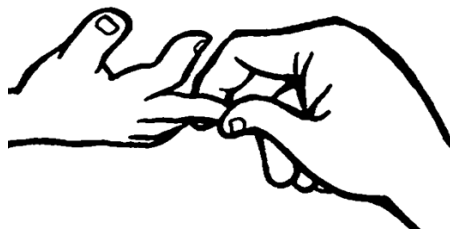
Шупту эшкеш туруплаткан - хар эшкенин өттүндүр көргүзөр.

Эргек хире саржаг чыткан - улуг эргээн айтып кожжайтыр.

Эң-не бичии күске чипкен - бичии салаазын кожжайтып шимчедир.

Элээдизи адааргааштың - улуг эргекти кожжайтып, шимчедир.

Эшкииш-биле ойтур шаапкан - холду дааштыг часкаптар.

Салааларым кезээпейлер

Ачам бо - аңнаар, ыяштаар.

Авам бо - аргытыннар, даараныр.

Акым бо - суглаар, хой кадарар.

Утбам бо - арыгланыр, аштаныр.

Аыш-чем кылчып, дузалажыр.

А мен бо мен, авам-ачам салгакчызы,

Аттыг кезээ төлу боор мен - салаалар бүрүзүн айтып.

Саллалар бүрүзүнүн баштарынга дээстип, баштарын тудуп массажтай аарак чугааланып ойнадыр. Бо оюнун онзагай чүүлү: өг-бүледе кежигүннеринин кым чүнү кылып турарын уругдан айтырып, ооң аайы-биле уруг боду шимчедип, мергежилгени кылдырып ойнадыр. Уруглар улаштыр чогаадып ойнай бээр.

Арбай-хоор

Уругнун адыжының иштинге тараа хоорганын өттүндүр кижиргендирип «былгаар»:

- **Арбай-хоор, арбай-хоор, арбай-хоор.**

Чуп- чудурук, бип-билек, өп-өжүн, Чап-чарын, тас колдук,

Кичик-кичик-кичик -деп, уругну кижиргендирип ойнадыр. Бо оюн бичии 2-3 харлыг уругларга аргалаарда дузалыг.

Матпаадыр

Салаа бүрүзүн чыскаал аайы-биле тудуп тургаш, ажилдадыр:

-**Матпаадыр паштаныр,**

Бажы-Курлуг мал кадарар,

Ортаа-Мерген от салыр,

Уваа-шээжек уруг алыр,

Биче-бөөвей бүүрек чип, чээрген чыыр.

Кылбас-тутпас чүвези чок

Кызыл-маадыр алышкылар.

(салааларны сөстөр бүрүзү-биле деңге, ажилдадып чугааланыр).

